67-72-17/2
18.02.2021

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.052.025

Національного університету
«Львівська політехніка»
79007, м. Львів, вул. Бандери, 12

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, професора Коваліва Мирослава Володимировича на дисертаційне дослідження Сала Андрія Богдановича «Співвідповідач у адміністративному процесі (процесуальна співучасть)», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Дисертаційне дослідження Сала А.Б. присвячено розв'язанню актуального теоретико-прикладного завдання – дослідженню співвідповідача у адміністративному процесі (процесуальної співучасті).

Актуальність теми дослідження.

Одним з основних обов'язків кожної держави є забезпечення особі, права та свободи якої порушені, ефективних засобів захисту. В Україні створені та функціонують різноманітні механізми захисту прав громадян, відновлення їх порушених прав, відшкодування спричиненої шкоди. Серед цих механізмів значну роль відіграють суди. Від стану та дієвості судової системи не в останню чергу залежить міцність та сила держави.

З прийняттям нашою державою стратегічного вектора розвитку, пов'язаного з входженням до європейської спільноти, формуванням соціальної, демократичної та правової держави в стані реформування перебувають практично всі без винятку галузі судової діяльності. У зв'язку з цим виникає чимало теоретичних проблем, від правильного вирішення яких залежить і

форма, і зміст майбутнього українського судочинства загалом.

Проблема підвищення ефективності судочинства в Україні загалом, та його вагомої складової – адміністративного судочинства, була і залишається актуальною. Якість роботи судових органів формує ставлення людей до держави, демонструє бажання та здатність держави захищати інтереси громадян, застосовувати силу закону та відновлювати справедливість, адже у цьому сенсі судова влада – найавторитетніша влада. З іншого боку, якість судочинства формує імідж України у світовому масштабі.

Розпочата в Україні адміністративна реформа, створення в Україні системи адміністративних судів, удосконалення нормативної бази регулювання адміністративного судочинства відбуваються з урахуванням міжнародних стандартів адміністративної юстиції. Тому питання дослідження різноманітних проблем, що стосуються розвитку та становлення адміністративного судочинства в Україні є одним з актуальних завдань української юридичної науки. Адже, нині доводиться констатувати, що в адміністративному судочинстві існує ще багато прогалин, які має заповнити адміністративно-правова наука, зокрема, це стосується поняття та змісту процесуальної співучасті, визначення правового статусу співвідповідача в адміністративному процесі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Необхідно підкреслити, що дисертація виконана в контексті наукових досліджень відповідно до пункту 3.4.2.5 «Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук» Національної академії наук України на 2019–2023 роки», «Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки Національної академії правових наук України та у межах науково-дослідної роботи кафедри адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»: «Адміністративно-

правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина в умовах розбудови правової держави» (державний реєстраційний номер 0116U004099).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій.

Дисертаційна робота, є достатньо методологічно збалансованою, оскільки положення наукової новизни, висновки належно обґрунтовані та об'єктивні.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій досягнуто дисертантом за рахунок використання комплексу загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання з метою вирішення поставлених завдань дослідження, опрацювання достатньої кількості інформаційних джерел, здійсненою апробацією одержаних результатів.

Мета дисертаційної роботи відповідає поставленому дисертантом науковому завданню, а саме комплексному аналізу теоретичних і практичних проблем інституту процесуальної співучасті та на основі узагальнення теоретичних положень, наукових поглядів і судової практики формулюванню пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення законодавства.

Сформульовані завдання дисертантом вирішено, а узагальнені результати відображено у висновках до дисертації.

Обґрунтованості результатів дослідження А. Б. Сала також додає їх належна апробація на науково-практичних конференціях та опублікування у трьох вітчизняних фахових виданнях і одному зарубіжному науковому періодичному виданні, включених до міжнародних наукометричних баз.

Найбільш вагомі наукові положення, висновки і рекомендації, одержані дисертантом, знайшли належне обґрунтування у тексті роботи.

Достовірність положень і висновків дисертаційного дослідження досягнуто використанням належних методів дослідження та достатньої джерельної бази. Методи дослідження обрано з урахуванням мети та завдань дисертації. Зокрема, у роботі використано у взаємозв'язку такі наукові методи: діалектичний метод, який дозволив визначити принципи формування

процесуального статусу сторін адміністративного судочинства у взаємозв'язку з оновленням сутності адміністративної юстиції та завдань, покладених на адміністративні суди; історико-правовий метод застосовано при розгляді еволюції нормативно-правового регулювання процесуального статусу сторін в адміністративному судочинстві (п.п. 1.1; 1.2); порівняльно-правовий метод – при зіставленні положень чинного законодавства України, законопроектних норм із відповідними положеннями законодавства зарубіжних країн (п.п. 1.3; 2.1, 3.1), а також при з'ясуванні особливостей процесуального статусу сторін в окремих видах та формах провадження в адміністративних судах; метод системного аналізу допоміг розглянути процесуальний статус учасників адміністративного судочинства як єдину систему, виявити його вплив на трансформацію інших інститутів адміністративного судочинства (п.п. 2.2, 3.2); догматичний метод дозволив проаналізувати зміст законодавчих положень щодо набуття, реалізації та припинення статусу сторони адміністративного судочинства (п.п. 2.2, 2.3, 3.2); статистичний метод використано для виявлення недоліків правового забезпечення та застосування у діяльності адміністративних судів норм, що регулюють процесуальний статус сторін (р. 2, р. 3); метод моделювання застосовано при формулюванні пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення норм Кодексу адміністративного судочинства України (п.п. 2.2, 3.2), формально-логічний метод використано для розмежування та формулювання таких термінів як «сторони в адміністративному судочинстві», «учасник адміністративного судочинства», «суб'єкт адміністративного судочинства», «позивач», «відповідач», «особи, наділені владними повноваженнями», а також для розмежування статусу окремих видів сторін в адміністративному судочинстві (п.п. 1.3, 2.1, 3.1, 3.2). Застосовувалися також методи аналізу і синтезу, структурно-функціональний та інші методи, які надали можливість комплексно дослідити проблемні аспекти забезпечення та реалізації процесуального статусу сторін в адміністративному судочинстві (п. 1.3, р. 2, р. 3).

Емпіричну базу дослідження становлять: аналітичні матеріали і огляди

щодо стану здійснення адміністративного судочинства; судова практика; результати авторського анкетування суддів адміністративних судів та судів загальної юрисдикції Рівненської, Львівської, Київської, Житомирської, Хмельницької та Івано-Франківської областей (77 респондентів).

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Положення наукової роботи ґрунтуються на об'єктивних теоретичних дослідженнях, висновки є обґрунтованими та базуються на власних судженнях автора. Наукова новизна визначається тим, що за характером розглянутих питань вона є одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці монографічних досліджень, присвячених теоретико-правовим аспектам формування наукового уявлення про співвідповідача в адміністративному процесі (процесуальну співучасть) та практичної реалізації процесуального статусу сторін в адміністративному судочинстві, визначених з урахуванням розширення сфери юрисдикції адміністративних судів.

Дисертація А. Б. Сало вміщує низку елементів новизни. Серед найбільш значимих положень та висновків, що є новими для юриспруденції, вкажемо на такі:

1. Запропоновано процесуальну співучасть в адміністративному процесі розуміти як участь на стороні відповідача або позивача (або обох одночасно) декількох осіб (фізичних, юридичних), які є суб'єктами спірних правовідносин, наділених самостійним характером у процесі, права, обов'язки та вимоги яких не виключають один одного. Доведено необхідність внесення до КАС України визначення таких термінів «співвідповідач», «співпозивач», «процесуальна співучасть», «форми процесуальної співучасті».

2. Обґрунтовано доцільність законодавчого закріплення переліку підстав залучення судом особи як співвідповідача в адміністративній справі, зокрема підставою обов'язкової участі у справі іншої особи як співвідповідача є неможливість розгляду публічно-правового спору без участі такої особи. При

цьому суд зобов'язаний винести мотивовану ухвалу і в разі залучення особи співвідповідачем, і в разі відмови такого залучення.

3. Визначено, що ознакою, яка дозволяє відмежовувати процесуальну співучасть від інституту третіх осіб та від одночасної участі в адміністративному процесі належної і неналежної сторін є відсутність протиріччя між співучасниками, сумісність їх вимог чи заперечень.

4. Доведено, що при процесуальній співучасті, предметом публічно-правового спору є спільні права і (або) обов'язки декількох позивачів або декількох відповідачів; права або обов'язки декількох суб'єктів публічно-правових відносин (позивачів або відповідачів) мають одне й теж підґрунтя; предметом публічно-правового спору виступають однорідні права або обов'язки суб'єктів публічно-правових відносин.

5. Характеристика підстав набуття процесуального статусу співвідповідача в адміністративному судочинстві. Констатовано, що відповідач або особа, до якої звернено вимогу, набуває процесуального статусу сторони незалежно від власного бажання, і єдиною умовою для цього є наявність рішення адміністративного суду щодо відкриття провадження у справі.

Сформульовані дисертантом висновки відповідають завданням дослідження, відображають у стислій формі результати дослідження.

Дисертація А. Б. Сала є завершеною роботою, результати якої можуть знайти своє практичне впровадження у: науково-дослідній сфері – для подальших досліджень загальнотеоретичних питань удосконалення правового регулювання прав і обов'язків сторін в адміністративному судочинстві; правотворчості – для удосконалення норм адміністративного процесуального законодавства з метою забезпечення відповідності процесуального статусу сторін особливостям здійснення провадження щодо окремих категорій справ адміністративної юрисдикції; навчальному процесі – у ході викладання дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Особливості адміністративного судочинства в окремих категоріях

адміністративних справ» у закладах вищої освіти, які готують юристів.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації в опублікованих працях.

Основні результати дослідження дисертанткою апробовано на 6 науково-практичних заходах і викладено у 4 наукових статтях, з яких 3 опубліковано у фахових наукових виданнях України, 1 – в іноземному науковому виданні.

Оформлення дисертаційної роботи відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Зміст дисертації відповідає спеціальності 081 «Право», за якою вона подається до захисту. Дисертація написана українською мовою, у науковому стилі.

Вирішення наукового завдання.

Дисертація А. Б. Сала містить вагомі результати, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання, а також забезпечують розв'язання низки практичних питань, що виникають стосовно співвідповідача у адміністративному процесі (процесуальної співучасті).

Зауваження.

Між тим, не всі авторські тези, твердження і міркування сприймаються як логічний підсумок емпіричних спостережень, що на достатньому рівні обґрунтовані з теоретичних позицій, здобутків юридичної практики й аналізу нормативного матеріалу. Деякі з них потребують додаткових роз'яснень і уточнень з огляду на сучасний стан та перспективи розвитку адміністративно-правової та адміністративно-процесуальної теорії і відповідної законодавчої бази. У зв'язку з цим є необхідність висловити низку зауважень і окреслити дискусійні положення.

1. Погоджуємось з автором, що «для поглиблення розуміння статусу кожного учасника адміністративного процесу важливе значення має питання

щодо їх класифікації, яка можлива за різними критеріями» (стор. 60-61). Натомість, потребує детальнішого обґрунтування виокремлення змішаної форми процесуальної співучасті.

2. Розглядаючи особливості статусу осіб, що беруть участь у справі, за процесуальної співучасті, автор надто захопився порівняльним аналізом та виявленням відмінностей, різних рис між співучастю в цивільному та адміністративному процесах.

3. Варто звернути увагу на те, що висновки до третього розділу носять дещо формальний характер, не повною мірою відображають здобутки дисертанта і тим збіднюють результати, яких дійшов автор.

4. Характеризуючи правовий статус сторін як суб'єктів у правовідносинах адміністративної співучасті в адміністративному процесі дисертант цілком слушно зауважує, що основним суб'єктом будь-яких правовідносин є фізична особа, оскільки жодне завдання соціального розвитку не може бути здійснене, якщо не будуть створені умови для самореалізації особистісного потенціалу людини. Водночас, автор підкреслює, що до категорії фізичних осіб належать громадяни, іноземні громадяни та особи без громадянства. Однак, переважну увагу в дисертації звернуто на аналіз громадян і лише опосередковано окреслено питання, які стосуються іноземних громадян та осіб без громадянства.

5. Загалом погоджуючись з дисертантом у тому, що співвідповідачів як суб'єктів адміністративного процесу доцільно розглядати з позиції їх правового статусу, зокрема через аналіз тих завдань, що ними виконуються. Однак, у цьому контексті вважаємо, що правовий статус не обмежується лише завданнями, а й містить інші елементи, які дисертанту варто було б розкрити дещо ширше.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Висловлені зауваження не перешкоджають позитивному ставленню до виконаної А. Б. Салом дослідницької роботи, а здійснений автором творчий

пошук заслуговує на повагу і позитивну підтримку.

Рецензована дисертація вирішує конкретне науково-прикладне завдання, містить раніше не захищені положення, які є особистими напрацюваннями автора, мають наукову цінність і позитивне значення для подальшого розвитку питання процесуальної співучасті, та загалом адміністративно-правової науки і адміністративної юстиції.

На підставі викладеного вважаю що дисертація Сала Андрія Богдановича на тему: «Співвідповідач у адміністративному процесі (процесуальна співучасть)» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка за своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, рівнем наукової та практичної значущості отриманих результатів, а також за кількістю та обсягом публікацій відповідає положенням Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40, а її автор – Сало Андрій Богданович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент
Завідувач кафедри
адміністративно-правових дисциплін
кандидат юридичних наук, професор **Мирослав КОВАЛІВ**

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Підпис
засвідчую:
Учений секретар
"___"